

І. В. Пономаренко,
к. е. н., в. о. завідувача кафедри міжнародної економіки та маркетингу,
ДВНЗ "Київський університет управління та підприємництва"

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

STATISTICAL ANALYSIS OF THE STRUCTURE OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT

У статті розглядаються питання, пов'язані з дослідженням особливостей розподілу інвестиційних потоків у сучасних умовах. Проведено порівняльний аналіз структури прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності в Україні та країнах світу.

In article discusses issues related to the study of the distribution of investment flows in the modern world. A comparative analysis of the structure of FDI by economic activity in Ukraine and worldwide are executed.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, інвестори, види економічної діяльності, структура.
Key words: foreign direct investment, investors, economic activities, structure.

ВСТУП

Світова економічна криза призвела до відтоку грошових коштів, зменшення темпів промислового виробництва, падіння споживчого попиту та зростання безробіття у багатьох видах економічної діяльності в Україні. Поряд з цим впродовж останніх років рівень привабливості країни для інвесторів знаходиться на низькому рівні, що пояснюється значним тиском на бізнес державних структур, наданням преференцій "обраним" компаніям, складним адмініструванням податків та корупцією. Низький рівень інвестиційної активності іноземних інвесторів негативно впливає як на економіку України в цілому, так і на окремі види економічної діяльності.

Певні покращення у сфері залучення іноземних інвестицій було відмічено у зв'язку з підготовкою та проведенням Євро-2012. Організаційні заходи включали будівництво спортивних споруд та об'єктів інфраструктури, підготовку персоналу для обслуговування туристів. Слід зазначити, що представлені заходи мали короткостроковий ефект та позитивно вплинули, у першу чергу, на економіку міст України, які приймали чемпіонат Європи з футболу.

У зазначених умовах існує потреба у створенні умов відносно покращення інвестиційного клімату в Україні з метою збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій, що дозволить реалізувати заходи щодо структурних зрушень в економіці, технологічного переозброєння та підвищення конкурентоздатності вітчизняної економіки як в цілому, так і за окремими видами економічної діяльності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням структури інвестицій за видами економічної діяльності за кордоном займалися Р. Борсук, П. Макміллан, А. Разін, Є. Садка та ін. В Україні вивченню зазначених питань присвячені праці О.В. Гаврилюка, Д.Г. Лук'яненка, В.В. Мельника, О.М. Мозкового та ін. Проте у дослідженнях вітчизняних вчених питанням щодо розподілу прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності приділяється недостатньо уваги, тому існує потреба у подальшому їх вивченні з метою виявлення існуючих особливостей та визначення тенденцій розвитку інвестиційних процесів у країні.

НЕВИРШЕНА РАНІШЕ ЧАСТИНА ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

За даними Європейської бізнес-асоціації інвестиційна привабливість України у 2011—2012 рр. залишається на дуже низькому рівні. Значний вплив на відношення потенційних інвесторів до економіки України спричинило впровадження в країні нового Митного та Кримінально-процесуального кодексів, а також внесення змін до Податкового кодексу.

Важливим чинником залучення іноземних інвестицій, а також їх розподілу за видами економічної діяльності виступає вибір керівництвом України курсу зовнішньоекономічної політики. Розвиток окремих видів економічної діяльності в Україні буде відбуватись відповідно до особливостей фун-

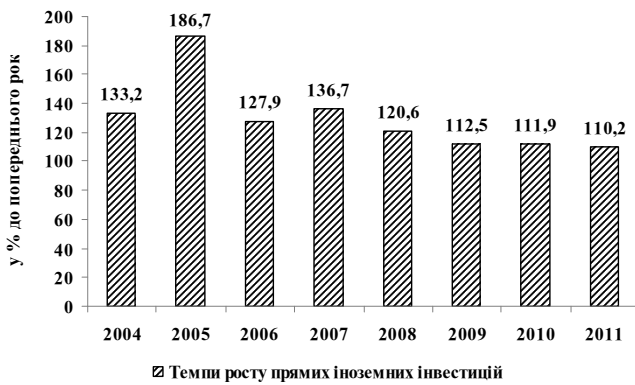

Рис. 1. Темпи росту прямих іноземних інвестицій в економіку України за 2004—2011 рр.

кціонування ринків ЄС або Митного союзу. Поряд з цим, значний вплив на структуру іноземних інвестицій буде відігравати економічна діяльність України на світових ринках у межах участі у Світовій організації торгівлі.

У зазначених умовах існує потреба у дослідженні обсягів і структури прямих іноземних інвестицій в економіку України та вивчення передового досвіду розвинених країн світу.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є дослідження і порівняння структури прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності в Україні та розвинених країнах світу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В останні роки спостерігається зниження інвестиційної привабливості України у зв'язку з погіршенням бізнес-середовища в країні, наближенням нового етапу світової кризи, невизначеністю зовнішньоекономічного вектора політики. Негативним чинником, що суттєво обмежує динаміку інвестиційних процесів в Україні, залишається неадекватна нинішнім реаліям як всередині країни, так і у світі економічна політика, що формує несприятливий інвестиційний клімат. Ключовими проблемами в країні є: високий рівень корупції в усіх сферах господарської діяльності та критична ситуація у сфері незалежності судової системи; недосконалість механізмів захисту прав власності; слабка інституційна

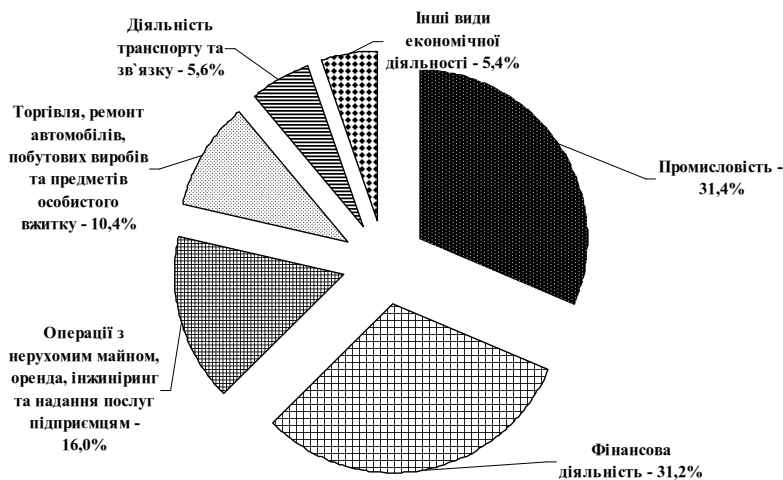

Рис. 2. Структура прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) в економіці України за видами економічної діяльності станом на 01.07.2012 р.

структура та низька ефективність ринків товарів і послуг, які пригнічують конкуренцію та перешкоджають розвитку підприємництва; несприятливий фіскальний простір, що характеризується високим податковим навантаженням та обтяжливою системою адміністрування податкових платежів; слабкість механізмів реалізації регуляторної політики держави [1].

У 2011—2012 рр. покращити ситуацію із залученням інвестицій в українську економіку у певній мірі допоміг комплекс заходів, пов'язаний з організацією та проведенням Євро-2012, проте значні обсяги фінансових ресурсів були залучені з державного бюджету.

На рисунку 1 представлено динаміку темпів росту прямих іноземних інвестицій в економіку України за 2004—2011 рр. [2]. Отримані результати також підтверджують ситуацію щодо низького рівня інвестиційної привабливості країни, особливо починаючи з 2009 р.

Незважаючи на задекларовані на найвищому державному рівні національні цілі модернізації країни, пріоритетними для іноземних інвесторів залишаються посередницькі сектори економіки зі швидким обігом капіталу. За останні роки значна частина всього обсягу прямих іноземних інвестицій спрямовується у фінансовий сектор (станом на 01.07.2012 р. частка прямих іноземних інвестицій становить 31,2%). Вагома їх частка залучається у сферу операцій з нерухомим майном (16,0%) та торгівлю (10,4%). У той же час у цілому у промисловість — 31,4% інвестицій, з яких більша половина — у металургійну галузь (рис. 2) [2].

Одним з прикладів активної діяльності іноземних інвесторів у металургійній галузі України у 2012 р. є співпраця між французькою компанією Air Liquide та "Метінвестом".

Французька компанія з виробництва технічних газів Air Liquide побудує для потреб Єнакіївського металургійного заводу нову повітродозуючу установку загальною вартістю 130 млн євро (у тому числі "Метінвест" витратить на проект близько 30 млн євро), яка дозволить виробляти кисень, азот і аргон для підприємства на умовах аутсорсингу. Обсяг вкладень Air Liquide фінансується спільно з Європейським банком реконструкції та розвитку, який надасть кредит на 85 млн євро [3].

Значна частка прямих іноземних інвестицій припадає на харчову промисловість (Coca-Cola, Pepsico, Nestle та ін.), що пояснюється наявністю сировининної та промислової бази, а також великим ринком збуту готової продукції. Зокрема, компанія "Nestle" виявляла намір розширити свою присутність у Харківській області у 2013 р.

Суттєву увагу іноземними інвесторами також приділяється сільському господарству України. Так, американська компанія "Дюпон", яка займається продажем насіння деяких зернових, збирається зміцнювати присутність свого українського підрозділу "Піонер насіння Україна", збільшивши виробництво. Інший американський лідер виробництва насіння, компанія "Монсанто", розмірковує про аналогічний крок. Зацікавленість українським ринком пояснюється тим, що в країні є невикористаний сільськогосподарський потенціал, і навіть за сьогоднішніх обсягів експорту зернових Україна впливає на ціни на світовому ринку.

Слід зазначити, що найбільші іноземні інвестиції в Україну здійснюють іноземні компанії, які представляють інтереси української бізнес-еліти. Найбільшим іноземним інвестором України, як і раніше, залишається Кіпр. При цьому в зазначену середземноморську державу Україна вкладає найбільші інвестиції. Підтвердженням окресленої ситуації може слугувати рисунок 3, на якому представлено найбільші країни-інвестори в економіку України [2].

В Україні доцільно сформувати політику щодо стимулювання притоку інвестицій у високотехнологічні сфери, оскільки у реальному секторі економіки основними реципієнтами залишаються низькотехнологічні, енергоємні сфери виробництва та послуг, водночас відсутня зацікавленість інвесторів у підприємствах інноваційного спрямування [4, с. 45].

Україна має в 2,6 раза меншу частку товарів високотехнологічних видів промислової діяльності в структурі виробництва, ніж усереднена відповідна частка різних регіонів світу, що дає підстави говорити про менш технологічно конкурентоспроможну структуру вітчизняної промисловості, ніж у цілому за регіонами світу. Загалом технологічна структура експорту країни є неконкурентоспроможною — частка товарів промисловості з низьким рівнем технологічності та середньо-низькотехнологічних становить 72,5%, тоді як частка середньо-високотехнологічних та високотехнологічних товарів складає лише 27,5% [2].

З метою покращення іноземного інвестування потрібні додаткові державні стимулюючі заходи та гарантії захисту іноземних інвестицій і їх повернення в разі припинення інвестиційної діяльності.

Аналіз інвестиційної активності в розвинених країнах світу показав, що у 2011 р. спостерігалось зростання потоків прямих іноземних інвестицій в усіх трьох секторах виробництва (сировинний сектор, переробна промисловість та послуги).

Обсяги основних проектів прямих іноземних інвестицій в секторі послуг після дворічного зменшення у 2011 р. зросли та становлять близько 570 млрд дол. Інвестиції в сировинний сектор дозволили подолати негативні тенденції минулих років та досягли 200 млрд дол. у 2011 р. Частка обох секторів майже не зросла у 2011 р. за рахунок обробної промисловості (таблиця 1). Порівняно з середнім значенням за три роки до фінансової кризи (2005—2007 рр.) у 2011 р. обсяг прямих іноземних інвестицій у переробній промисловості почав відновлюватись. Обсяг ПІІ в сировинному секторі у 2011 р. перевищив докризове середнє значення, у той же час значення ПІІ у секторі послуг складає 70% від обсягів у докризовому періоді.

Впродовж досліджуваного періоду прямі іноземні інвестиції в сировинному секторі зростали поступово, характеризуючись збільшенням інвестицій в добування вуглеводнів. У 2011 р. на них припадає 14% від загальної кількості проектів прямих іноземних інвестицій (табл. 1) [5, с. 9].

Інвестиції у добування нафти та природного газу зросли в основному у розвинених країнах та транзитивних країнах, в умовах зростаючого попиту.

Вартість проектів прямих іноземних інвестицій в обробній промисловості у 2011 р. зросла на 7% (таблиця 2) [5, с. 10]. Найбільше зростання спостерігається в харчовій та хімічній промисловості, у той час як обсяги прямих іноземних інвестицій у секторі виробництва коксу, продуктів нафтоперероблення та ядерних матеріалів зменшились найбільше впродовж 2010—2011 рр. Сектор виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів був у числі тих видів економічної діяльності, які найменше постраждали від кризи, оскільки в основному виробляли товари, на які існує сталий попит. ТНК представленого виду

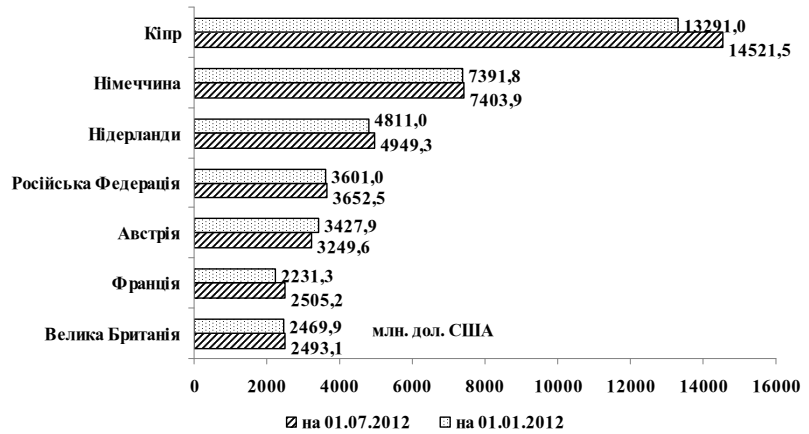

Рис. 3. Прямі іноземні інвестиції в економіку України з країн-інвесторів за перше півріччя 2012 р.

Таблиця 1. Секторіальний розподіл проектів прямих іноземних інвестицій у світу за 2005—2011 рр.

Рік	Обсяг, млрд дол.			Питома вага, у %		
	Сировинний сектор	Переробна промисловість	Послуги	Сировинний сектор	Переробна промисловість	Послуги
Середнє значення за 2005—2007	130	670	820	9	41	50
2008	230	980	1130	10	42	48
2009	170	510	630	13	39	48
2010	140	620	490	11	50	39
2011	200	660	570	14	46	40

економічної діяльності, які мали сильні баланси, отримали переваги низьких рівнів продажу та скорочення конкуренції, зміцнивши свої позиції у галузі. Наприклад, найбільшою угодою у галузі стало придбання SABMiller (Великобританія) компанії Foster's Group (Австралія) за 10,8 млрд дол.

У хімічній промисловості відбулось 65% зростання прямих іноземних інвестицій, в основному за рахунок збільшення інвестиційної активності у фармацевтичній галузі. Серед рушійних сил його зростання необхідно виділити динамізм на ринках кінцевої продукції, особливо в країнах з економікою, що розвивається, а також потреба у створенні виробничих потужностей для нових товарів по догляду за здоров'ям та існуючі тенденції у реструктуризації всієї галузі. Оскільки рекордна кількість популярних препаратів втрачає патентний захист, то багато компанії інвестують у країни, що розвиваються. Наприклад, придбання Daiichi Sankyo (Японія) за 4,6 млрд дол. індійської компанії Ranbaxy. Придбання компанією Takeda (Японія) фармацевтичної компанії Nuscamed (Швейцарія) за 13,7 млрд дол. було однією з найбільших угод в 2011 р.

Автомобільна промисловість сильно залежала від економічної невизначеності у 2011 р. У розвинених країнах у даному секторі економіки спостерігається скорочення на 15% у зв'язку з наслідками економічної кризи та кризи суверенних боргів. У зазначених умовах підприємства були змушені скорочувати тривалість робочого часу працівників або тимчасово припинити виробничу діяльність.

Прямі іноземні інвестиції в сектор послуг зросли на 15%, досягнувши у 2011 р. 570 млрд дол. Нефінансові послуги, на які припадає 85% усіх послуг, майже не зросли, на тлі зростання залучення прямих іноземних інвестицій у сектор виробництва і перерозподілу електроенергії, газу та води, а також діяльності транспорту і зв'язку. Кількість мегаугод — у тому числі придбання Vattenfall додаткових

Таблиця 2. Структура прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності та темпи приросту у світі за 2011 р.

Вид економічної діяльності	Питома вага, у % до підсумку	Темпи приросту, у %	
		2011 р. порівняно з 2010 р.	2011 р. порівняно з середнім докризовим значенням (2005–2007 рр.)
Всього	100	15	-12
Сировинний сектор	14	46	50
Добувна промисловість	14	51	53
Переробна промисловість	46	7	-1
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	6	18	40
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення та ядерних матеріалів	4	-37	-30
Хімічне виробництво	10	65	25
Виробництво електричного та електронного устаткування	5	-8	-26
Виробництво автомобілів та іншого транспортного обладнання	6	-15	10
Послуги	40	15	-31
Виробництво і перерозподіл електроенергії, газу та води	8	43	6
Діяльність транспорту і зв'язку	8	38	-31
Фінансова діяльність	6	13	-52
Бізнес-послуги	8	8	-33

15% акцій, оцінених у 4,7 млрд дол., у Nuon (Нідерланди) і придбання компанією Hutchison Whampoa за 3,8 млрд дол. компанії Northumbrian Water Group (Великобританія) — збільшив вартість проектів прямих іноземних інвестицій у секторі виробництва і перерозподілу електроенергії, газу та води. Проекти прямих іноземних інвестицій у секторі транспорту та зв'язку також зросли, в основному нові інвестиційні проекти були реалізовані у сфері телекомунікацій. Зокрема, у Латинській Америці було реалізовано декілька інвестиційних проектів від America Movil (Мексика), Sprint Nextel (США), Telefonica (Іспанія) та Telecom Italia (Італія), які орієнтовані на зростаючий середній клас у регіоні.

Фінансові послуги у вартості проектів прямих іноземних інвестицій зросли на 13%, досягнувши 80 млрд дол. у 2011 р. Проте обсяг прямих іноземних інвестицій приблизно на 50% нижче за середнє значення у докризовий період. Основні інвестиції орієнтовані на страхову галузь, так AXA Asian Pacific (Франція) була придбана AMP (Австралія) за 11,7 млрд дол. Проекти прямих іноземних інвестицій у банківському секторі залишаються під впливом наслідків фінансової кризи [5, с. 11].

Прямі іноземні інвестиції фондів прямих інвестицій збільшились на 18% і склали 77 млрд дол. у 2011 р. — вимірюється вартість чистих транскордонних злиттів та поглинань. Вони були новим зростаючим джерелом міжнародних інвестицій, але втратили імпульс. До кризи деякі приватні інвестиційні компанії (наприклад, Apollo Management, RHJ International та KKR) мали свої акції на фондових ринках та успішно залучали кошти для інвестицій. Більшість коштів було отримано від інституційних інвесторів, таких як банки, пенсійні фонди та страхові компанії.

Таким чином, погіршення у фінансовому секторі внаслідок економічної кризи призвело до труднощів у фондів прямих інвестицій та уповільнення динамічного розвитку цих фондів за кордоном. Обсяги фінансування для інвестицій цих фондів скоротились, що в результаті призвело до скорочення коштів від приватних інвесторів більше ніж на 50% впро-

довж 2007—2011 рр. (у 2011 р. обсяг інвестицій становив лише 180 млрд дол.). Структура інвестицій також змінилась. На відміну від попередніх років, останнім часом великий обсяг коштів був переорієнтований на дрібні фірми [5, с. 14].

Хоча індустрія прямих інвестицій, як і раніше, у значній мірі зосереджена у США та Великій Британії, її індустрія розвивається в країнах, що розвиваються, і транзитивних країнах. Прикладами можуть слугувати Capital Asia (Гонконг, Китай), Dubai International Capital (Об'єднані Арабські Емірати) та H&Q Asia Pacific (Китайська Народна Республіка). Азійські компанії з високим потенціалом зростання залучають левову частку витрат у транзитивних країнах регіону та країнах, що розвиваються, за ними слідом йдуть країни Латинської Америки та Африки. У 2009—2011 рр. діяльність приватного капіталу була розширена у Центральній та Східній Європі (включаючи нових членів ЄС, таких як Польща, Чеська Республіка, Румунія, Угорщина та Болгарія і країн з перехідною економікою, наприклад, Україна). Цей вид діяльності був обумовлений зростанням основних фондів, які відіграють важливу роль у фінансуванні малих та середніх підприємств регіону.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах Україні необхідно активізувати інвестиційні процеси задля пришвидшення структурно-технологічної модернізації виробничої сфери. Створення сприятливих умов для збільшення прямих іноземних інвестицій передбачає реалізацію комплексу заходів як у економічній, так і у політичній сфері. Одним із стратегічних завдань для України є вибір зовнішньоекономічного вектору, який у значній мірі вплине на обсяги та структуру прямих іноземних інвестицій.

За умови вибору Україною європейського вектора та набуття чинності угоди про асоціацію з ЄС, будуть зростати обсяги прямих іноземних інвестицій, що сприятиме створенню нових високооплачуваних робочих місць, стимулювання економічного зростання й збільшенню надходжень до бюджету за рахунок платежів, податків і зборів від компаній, для яких Україна стане експортною платформою до одного з найбільших ринків світу.

У випадку, коли вибір буде зроблено на користь Митного союзу, потреба у великих інвестиціях відпаде, оскільки поточних інвестицій, які країна отримувала з моменту здобуття незалежності, буде достатньо для забезпечення обігу товарів і послуг на внутрішній ринок Російської Федерації, Білорусі та Казахстану.

Література:

1. Николаичук О. Інвестиційна привабливість України крізь призму міжнародних рейтингів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
 2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
 3. Офіційний сайт компанії Метінвест. — Режим доступу: <http://www.metinvestholding.com>
 4. Федулова Л. Прямі іноземні інвестиції у забезпеченні технологічної модернізації виробництва: світові тенденції та проблеми в Україні [Електронний ресурс] / Л. Федулова / Економіст. — 2011. — №5. — С. 44—48.
 5. World Investment Report 2012. Towards a New Generation of Investment Policies. — New York and Geneva: United Nations, 2012. — 204 p.
- Стаття надійшла до редакції 22.01.2013 р.*